

Ульянова В.С.

канд.пед. наук, старший викладач Кафедри музично – інструментальної підготовки вчителя ХГПА

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядається проблема про необхідність навчання імпровізування, про включення імпровізації у процес професійної підготовки майбутнього викладача. Розроблені й запропоновані різні підходи до формування імпровізаційної готовності у студентів та вчителів, визначені структура та компоненти цієї готовності, а також умови її досягнення.

Ключові слова: акторська майстерність, театральне мистецтво, професійне імпровізування, багатоцільова програма.

Аннотация. Ульянова В.С. Теоретические основы актерского мастерства в профессиональной деятельности. В статье рассматривается теоретический анализ исследуемой проблемы: определены основы актерского мастерства в теоретическом аспекте, определены возможности театрального искусства в развитии творческих способностей; изучены особенности ораторского искусства которые должны улучшать качество педагогической деятельности.

Ключевые слова: творческие способности, актерское мастерство, театральное искусство, педагогическая деятельность.

Annotation. Ulianova V.S. Preparation of the future teachers of primary classes to a theatrical art. The analysis of content and operational components of preparing the future primary-school teachers didn't show adequate level of their readiness to socialization of primary school pupils by methods of theatrical art. The criteria of the future pedagogys' readiness to usage of the drama arts in the teaching and bringing-up process: social-pedagogical mobility, social and professional sensitivity, artistic and socializing pedagogical skills have been defined.

Key words: theatrical art, children's drama creativity, pupils' socialization, preparation of the future teacher of initial classes, social and pedagogical mobility, social and professional sensitivity, creatively-socializing pedagogical skills.

Надійшла до редакції 08.06.2012

Постановка проблеми. Складний етап розвитку суспільства, на якому перебуває Україна, спричиняє глибокі соціокультурні перетворення, зміни, особливо у сфері духовного відродження української нації та у сфері освіти. Духовність, культура все більше пронизують значущі події суспільного життя і свідомість людей. За таких умов постає завдання виховання розвиненої особистості, здатної до освоєння, успадкування та подальшого розвитку загальнолюдських духовних надбань. Цей процес має бути постійним і пов'язаним із спеціальною педагогічною діяльністю, зорієнтованою на формування і розвиток духовної особистості.

Державна національна програма „Освіта” („Україна XXI століття”) одним із першорядних завдань визначила необхідність докорінного реформування всієї системи освіти, яка б забезпечила формування інтелектуального і культурного потенціалу особистості як найвищої цінності нації. Програмою визначено основний напрям поступу вітчизняної освіти – створення умов для підготовки нової генерації педагогічних кадрів, здатних на практиці впроваджувати у життя особистісно орієнтовану систему навчання і виховання на засадах гуманістичної педагогіки, підвищення їх професіоналізму і майстерності.

У Національній доктрині розвитку освіти констатується, що освіта у нашій державі має ґрунтуватися насамперед на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності.

Ціль статті – формування педагогічної акторської майстерності майбутніх викладачів соціальної роботи, вчителів за допомогою цілісного циклу театральних дисциплін.

Результати дослідження. Від викладача соціологічних наук, його професійної діяльності залежить оновлення сучасної вищої освіти. Існуюча пряма залежність якості вищої освіти від фахової підготовки викладача відносить формування педагогічної майстерності до однієї з найважливіших проблем вищої педагогіки.

Проблеми професійної підготовки вчителя з використанням театральної педагогіки досліджені досить широко. Водночас зазначимо, що аспект формування педагогічної акторської майстерності майбутніх викладачів соціальної роботи, вчителів за допомогою цілісного циклу театральних дисциплін поки що не знайшов розкриття у педагогічних дослідженнях. Дотепер не розроблено і теоретично не обґрунтовано систему навчання майбутніх фахівців під час вивчення дисциплін театального циклу, яка дала б змогу забезпечити ефективне формування педагогічної майстерності вихователів в галузі соціальної роботи.

До вивчення феномену акторської майстерності в діяльності педагогів, педагогічної майстерності зверталися: О.А. Абдулліна, Є.С. Барбіна, І.А. Зязюн, Н.М. Тарасевич, Р.І. Хмельюк (у контексті психолого-педагогічних проблем становлення майбутніх учителів); М.М. Барахтян, Л.Ф. Спірін (формування професійних умінь); В.О. Кан-Калик, О.М. Леонтьєв (культура і акторська майстерність спілкування); А.Й.

Капська, Р.І. Короткова (оволодіння культурою мовлення); В.Ц. Абрамян, П.В. Галахова, Г.І. Переухенко (театральна педагогіка); І.С. Дмитрик, Г.О. Олійник та інші (формування педагогічної техніки і технології, логіко-емоційної виразності читання).

Взаємодія педагогіки і театру має глибокі історичні й соціальні корені. Навчання і виховання учнів із застосуванням елементів театрального мистецтва у педагогічній діяльності здійснювалося і в давні і в новітні часи (Аристотель, Квінтіліан, Платон, Сократ, Цицерон, Я.А.Коменський, С.Полоцький та інші).

Нетрадиційний метод театрального мистецтва – театралізацію (яскраву, образну, емоційну форму) в навчанні і вихованні студентів практикували Ф. Прокіпович, Г.С. Сковорода. Цей метод у педагогічній діяльності використовували видатні педагогіки: Я. Корчак, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та інші. Можливості театрального мистецтва у підготовці вчителів до педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку досліджують Н.А.Абалкін, В.Ц.Абрамян, М.М.Барахтян, Р.Х.Баталов, Р.І.Короткова та інші. Вони розглядають акторську майстерність як педагогічне мистецтво, як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку.

Історія науки знає багато прикладів, коли видатні вчені були водночас і блискучими лекторами; М.В. Ломоносов, Д.І. Менделєєв, К.А. Тімірязєв, Н.Н. Лузін, О.Ю. Шмідт – цей список можна було б продовжити. На жаль, не всім педагогічний талант дається від народження, і якщо його немає, його обов'язково потрібно виховувати, розвивати в собі. О.С. Макаренко сподівався, що прийде час, коли майбутніх педагогів будуть навчати тому, як увійти в аудиторію, де і як стояти, як привітати, як посміхнутись і навіть як подивитись на своїх вихованців.

На важливість імпровізаційних умінь педагога вказували ще К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, а також сучасні вчені С.Дудель, В.Загвязинський, В.Кан-Калик, Н.Кузьміна, М.Нікандров та ін. У психолого-педагогічній літературі дослідниками проблеми педагогічної імпровізації (Л.Берікханова, В.Смиринський, В.Харькін, Т.Фокіна) розроблені й запропоновані різні підходи до формування імпровізаційної готовності у студентів та вчителів, визначені структура та компоненти цієї готовності, а також умови її досягнення.

Отже, можна говорити про необхідність навчання імпровізування, про включення імпровізації у процес професійної підготовки майбутнього викладача.

В останнє десятиліття проблема педагогічної майстерності досліджувалась багатьма вченими. У їхніх роботах досліджується проблема підготовки викладача творчого, що має яскраву індивідуальність, здатного до безперервного самовиховання і самоосвіти.

Педагогічна майстерність – це своєрідний сплав особистої культури, знань і світогляду вчителя, його всесторонньої теоретичної підготовки з удосконаленням оволодіння прийомами навчання й виховання,

педагогічною технологією та передовим досвідом [5]. Разом з тим – це вид діяльності, який торкається переважно внутрішньої сфери вчителя: бажання стати майстром педагогічної справи; переконання в тому, що майстерність забезпечує не лише високу результативність праці, а й почуття задоволення від неї, утвердження себе як фахівця.

В Концепції національного виховання про сутність виховання на Україні, про особистість вчителя і завдання його творчості (розділ п'ятий «Критерії ефективності виховної діяльності педагога») вказується: Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [3, 30].

У праці „Розмова з молодим директором школи” В.О. Сухомлинський зазначив: „Досвід багатьох років переконує, що суттю педагогічної творчості є думка, ідея, яка пов'язана з тисячами повсякденних явищ. Педагогічна ідея – це, образно говорячи, повітря, на якому пливуть крила педагогічної майстерності” [23, 426].

Першим ввів поняття «майстерність вихователя» і «педагогічна техніка» А.С. Макаренко у своїй статті «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду»: «Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом... але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта» [17, 141].

В.О.Сухомлинський продовжив розвиток теорії про педагогічну майстерність. У працях В.О.Сухомлинського «Сто порад вчителю», «Павлівська середня школа», «Як виховати справжню людину», «Розмова з молодим директором школи» та багатьох інших велика увага приділяється творчості вчителя в становленні справжньої людини, громадянина, патріота Батьківщини. «Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [22, 217].

В статті 24 Закону України «Про освіту» в розділі «Педагогічні працівники» зазначається: Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах системи загальної середньої освіти. Перелік посад педагогічних працівників системи загальної середньої освіти встановлюється Кабінетом Міністрів України [1].

Висновки. В рефераті проаналізовано філософську, психологічну, педагогічну, культурологічну, мистецтвознавчу, методичну літературу, на основі чого виявлено специфіку формування педагогічної майстерності вчителя художньої культури; виявлено можливості театрального мистецтва у формуванні педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури; запропоновано освітньо-

кваліфікаційну характеристику вчителя художньої культури; розроблено критерії та визначено рівні сформованості педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури.

Можливості акторського мистецтва застосовуються при формуванні професійної компетентності вчителя. Педагогічна діяльність дає можливість викладачу соціальної роботи одержати психолого-педагогічні, спеціальні, методичні знання для успішного розв'язання дидактичних завдань, аналізу педагогічних ситуацій, для вибору засобів взаємодії, розвиває вміння синтезувати матеріал, знаходити для нього відповідне психо-емоційне забарвлення.

Застосування елементів акторської майстерності при роботі соціального працівника впливає і на формування здібностей до педагогічної діяльності, а саме: розвиває комунікативність, професійну прозорливість, пильність, педагогічну інтуїцію, перцептивні здібності вчителя; вміння володіти собою і активно впливати на іншу особистість; здійснювати самоконтроль, саморегуляцію за будь-якої емоційної ситуації; вміння прогнозувати розвиток особистості, орієнтувати її на позитивні перетворення; креативність.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники, митці, учителі-новатори проблему формування акторської майстерності педагога розглядали у тісному зв'язку з спеціальною та психолого-педагогічною підготовкою та розвитком особистості і її духовності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» // Інформаційний збірник. – К., 1996
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI ст.).- К., 1994
3. Концепція національного виховання // Рідна школа.- 1996.- №5.
4. Концепція безперервної системи національного виховання. – К.: Освіта, 1994.
5. Аматыєва О.П. Розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній ігровій діяльності. // Педагогіка і психологія. -- 1997. -- № 1.
6. Амонашвили Ш.А. Педагогическая симфония: В 3 ч. – Екатеринбург, 1993. – 320 с.
7. Барбина Е.С. Педагогическое мастерство – искусство и наука быть человеком. – К., 1995. – 105 с.
8. Барбина Е.С. Теоретико – методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей. Научно-методическое пособие. – Херсон, 2001. – 70 с.
9. Белоборыкина О. Волшебный мир домашнего театра. -- М., Знание, 1993.
10. Біленко Л.В., Сисоєва С.О. Вивчаємо творчу діяльність педагога // Рідна школа, 1993. – №11-12.
11. Булатова О. Общность и различие актерско-режиссерской и педагогической деятельности // Искусство и образование. – 2004. – №1. – С.45-53.
12. Булатова О.С. Артистизм как компонент творческой личности педагога // Школа. – 2001. – №2. – С.18-19.
13. Булатова О.С. Педагогический артистизм: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2001. – 240 с.
14. Бутенко В.Г. Естетичні орієнтири педагогічної праці // Етностетика праці вчителя. – К., 1995. – С.7-12.
15. Бутенко В.Г. Способи самореалізації особистості // Особистість педагога: Розкриття можливостей. – К.,1995. – С.28.
16. Ваганова Ж. Эффект личного обаяния или слагаемые педагогического артистизма // Директор школы. – 1998. – №5. – С.59-65.